

שבועות

מתוך ויקיפדיה, האנציקלופדיה החופשית

חגי ישראל ומועדיו: שבועות

שם: שבועות, חג הביכורים **ועוד**

נהגג ב: יום החמישים ל**ספירת העומר**, בזמן הזה חל תמיד ב'**בסיוון**.

סיבה: ציווי מקראי. "וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה".

סמלים: הבאת ביכורים, אכילת מאכלי חלב.

מתקשר ל: חג השבועות חל אחרי **ספירת העומר** שמתחילה למחרת **יום טוב** ראשון של חג **הפסח**, שלושת הימים שלפני החג נקראים **שלושת ימי ההגבלה ומתן תורה**.

חג השבועות, המכונה במקרא **יום הביכורים**, הוא **חג ביהדות**, השני מבין **שלוש הרגלים**. הוא חל יום לאחר סיום **ספירת העומר** בת שבע השבועות, ו**בלוח העברי הקבוע** חל תמיד ב'**בסיוון**. החג כולל יום אחד ב**ארץ ישראל ושני ימים בחוץ לארץ**.

בזמן **שבית המקדש** היה קיים, הוקרב בחג השבועות קרבן מיוחד שנקרא קרבן **שתי הלחם** והחלה בו העונה של הבאת **הביכורים**.^[1] על פי **חז"ל** מזוהה החג עם זמן **מתן תורה**, ובהתאם לכך מציינים את קבלת התורה בתפילות החג, **קריאה בתורה** - פרשת **מעמד הר סיני ועשרת הדיברות**, וכן על ידי לימוד תורה ושאר מנהגי החג.^[2]

בימי **בית שני הצדוקים** חלקו על מועד החג, וקבעו אותו אחר יום השבת. משמעותה של המחלוקת לא היתה ברורה. כיום יש חוקרים הסבורים שמדובר במחלוקת על לוח השמש (לעומת לוח הירח על פי מסורת חז"ל) כפי שמשתקף **מספר היובלות** של **כת מדבר יהודה**.^[3]

שבועות הינו המועד היחיד שתאריכו אינו מצוין בתורה. לפי המצוין **בתורה**, חל ביום החמישים ל**ספירת העומר**. על פי **חז"ל**, ספירת העומר מתחילה למחרת **יום טוב** הראשון של **פסח**, ובזמן שהיו מקדשים את החודש על פי ראיית הלבנה, היה החג יכול לחול בימים ה', ו' או ז' בסיוון (תלוי במספר הימים של **ניסן ואייר** באותה שנה). בלוח העברי הקבוע, חודש ניסן הנו תמיד בן 30 יום ולאחריו- חודש אייר, הנו תמיד בן 29 יום, כך שחג השבועות חל תמיד ב'**בסיוון**.

לפי הלוח העברי הקיים היום לעולם יחול חג השבועות ב**ארץ ישראל** באחד מהימים **ראשון, שני, רביעי או שישי**, ואילו בחוץ-לארץ, יום זה יהיה היום הראשון לחג, ולאחריו יחול **יום טוב שני של גלויות**. חג השבועות הוא החג היחיד מבין שלוש הרגלים שאין לו **חול המועד**. יש שהסבירו עובדה זו בכך שחג השבועות חל בתקופה בה יש עומס **חקלאי** רב, בקצירת **התבואה** ועיבודה ולכן התורה קבעה לו יום אחד בלבד. עם זאת, בזמן המקדש היו מיועדים ששת הימים שלאחר החג להבאת קרבנות על ידי עולי הרגל, וכיום מציינים חגיגות מסוימת בימים אלו על ידי הימנעות מאמירת **תחנון** בתפילה.

בתקופת בית שני, מכיוון שיום החג אינו מצויין במקרא, אלא כסיום **ספירת העומר** בת שבע השבועות, "מְמַחֶרֶת הַשֶּׁבֶת תִּסְפְּרוּ מִמָּשִׁים יוֹם" - **הצדוקים** חלקו על הפרושים לגבי זמן החג. המסורת הרבנית החל **מתקופת הגאונים** סברה שדעת הצדוקים היתה להתחיל בספירת העומר החל מהשבת בתוך חול המועד פסח. לא היתה ברורה משמעות המחלוקת מבחינה ערכית, ונראה היה שמדובר רק במחלוקת פרשנית על המלים בתורה.

יש חוקרים הסבורים שאת מחלוקת הצדוקים ניתן להבין לפי **ספר היובלות** של **כת מדבר יהודה**. ספר זה, שנמצא במערות קומראן, ועותק ממנו נמצא **בגניזת קהיר**^[4] מתאר שנת שמש קבועה בת 52 שבועות. לפי ספר היובלות, הספירה החלה לאחר השבת שלאחר חג המצות. מכיוון שחג המצות החל תמיד ובאופן

קבוע ביום רביעי בשבוע, העצרת (שמו המקראי של חג השבועות) היתה תמיד בט"ו (15) בסיון ('החודש השלישי' - בלשונם) על פי ספירתם, אף הוא ביום רביעי בשבוע.^[5]

שמות החג

פוסטר לכבוד שבועות, סוף שנות ה-40

לחג ישנם מספר שמות:

- **שבועות** על שם שבעת השבועות שסופרים מיום הנפת העומר עד חג זה. שם זה מופיע ב**תורה** מספר פעמים.
- **חג הקציר**, משום שבתקופה הסמוכה לחג זה היה מתבצע קציר החיטים שהיה מובא ל-ה' בתור מנחה. שם זה מופיע ב**שמות כ"ג ט"ז**: "וחג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה".
- **יום הביכורים** - בחג זה היו מביאים בזמן המקדש את קרבן מנחת הביכורים, המכונה גם **שתי הלחם**, מהחיטה שמבכירה בתקופה זו של השנה. שם זה מוזכר בספר **במדבר כ"ח כ"ו**: "וביום הבכורים, בהקריבכם מנחה חדשה לה'--בשבעתיכם". כמו כן, ביום זה הייתה מתחילה תקופת הבאת הביכורים, במהלכה היו מביאים החקלאים את ביכורי אדמותיהם לבית המקדש (תקופה זו נמשכה עד חג **החנוכה**). הבאת הביכורים מתוארת בספר **דברים כ"ו א'-ד'** וב**מסכת ביכורים**.
- **עֶצְרַת** - בתלמוד ובלשון **חז"ל (משנה ראש השנה א ב)**.
- **חג מתן תורה** שם זה אינו מופיע בתורה, והוא ניתן בעקבות **המסורת** לפיה ביום זה נערך **מעמד הר סיני**, שבו אלוהים התגלה אל עם ישראל סביב להר במעמד נבואי-היסטורי חד פעמי והורה להם את **עשרת הדברות**, שלאחר מכן נחקקו על **לוחות הברית** שהושמו **במשכן**.
- **יום הקהל** - ביום מתן תורה הצטוו משה להקהיל את כל העם לפני הר סיני. השם מביע את אחדות העם.
- **יום החמישים** - מבטא את תאריך החג, שבעה שבועות ועוד יום (שהם חמישים ימים) ממוצאי **פסח ראשון**.

קיצורם של כלל השמות הוא "**חקת שבעה**" - חמישים, קציר, תורה, שבועות, ביכורים, עצרת, הקהל.

תפילה ופיוטים

בתפילת שחרית נוהגים האשכנזים לומר את הפיוט [אקדמות](#) לפני [קריאת התורה](#). הפיוט נאמר בארמית, בליווי [מגינה](#) מיוחדת¹⁶. הוא פותח בבקשת רשות לקרוא בתורה, ועוסק במעלת התורה ובשכר הצפון ללומדה. חלק מהספרדים נוהגים לומר לפני [קריאת התורה](#) את הפיוט המכונה "הכתובה" שחובר על ידי רבי [ישראל נג'ארה](#). פיוט זה מתאר את ה"כתובה" כביכול, בין הקב"ה (החתן) לבין עם ישראל (הכלה).

קריאת התורה היא בפרשת [יתרו](#), שבה מתואר מעמד הר סיני. המפטיר הוא בפרשת [פנחס](#), והוא עוסק בחג הביכורים ובקרבנותיו. ההפטרה היא בתחילת ספר [יחזקאל](#) ([מעשה מרכבה](#)). לאחר קריאת התורה, נוהגים האשכנזים לומר את תפילת [יזכור](#) לעילוי נשמותיהם של קרובי המתפללים שנפטרו, יחד עם חללי צה"ל, השואה והרוגי מלכות.

לפני תפילת מנחה אומרים הספרדים והתימנים את הפיוט "אזהרות" (חובר על ידי רבי [שלמה אבן גבירול](#)) שתוכנו מניית כל תרי"ג מצוות התורה. בקהילות יהודי גאורגיה נוהגים שאחרי קריאתן קוראים את "עשרת הדברות". בחו"ל קוראים ביום הראשון את מצוות עשה וביום השני את מצוות לא תעשה. בחלק מקהילות צפון אפריקה קוראים פיוט אזהרות דומה שחיבר רבי יצחק בן ראובן אלברגלוני, ובקהילות מרוקו נוהגים לקרוא את שני סוגי ה"אזהרות".

ממנהגי החג

שתי הלחם

בזמן בית המקדש, מוקד החג היה הקרבת קורבן שתי הלחם מהחיטה החדשה. קורבן זה היה ייחודי בכך שהוא כלל לחם חמץ, בניגוד לרוב הקרבנות אותם היה אסור לאפות חמץ. יש מסבירים שקורבן זה מבטא נקודת שיא בתהליך שבין פסח לשבועות; ראשית, מפני שבפסח הביאו קרבן משעורים וכעת מביאים קרבן מהחיטה שהיא משובחת יותר, ושנית, מפני שבפסח היה אסור לאכול חמץ, וכעת לא רק שמותר לאכול, אלא הוא אפילו רצוי כקורבן. בכך באה לידי ביטוי ההתקדמות במאבק נגד יצר הרע, המשול לחמץ, שבשלב ראשון היה צורך להתרחק ממנו ולבערו, ובסוף התהליך משתמשים בו לעבודת ה'.

זרי פרחים מסודרים בסלים לכבוד חג השבועות

קישוט הבית בצמחייה

מנהג עתיק יומין הוא לקשט בירק את בתי הכנסת כסמל לביכורים ולחיטים ולהרמוניה עם הטבע, ובהקשר לאגדה המספרת שהר סיני לבלב במהלך מתן תורה. היהודים באירופה נהגו להציב עצים בחג השבועות, אלא שבגלל עץ חג המולד הנוצרי, החליטו כמה רבנים (ביניהם הגר"א) לבטל את המנהג. עדות אחת מני רבות מובאת במשנה ברורה סימן תצ"ד סעיף קטן י: "נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים, זכר שבעצרת (כלומר, בחג השבועות) נידונו על פירות האילן; והגר"א ביטל מנהג זה משום שעכשיו הוא חק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם."

לימוד תורה כל הלילה

ערך מורחב – [תיקון ליל שבועות](#)

בליל החג נוהגים להשאר ערים וללמוד תורה במה שקרוי [תיקון ליל שבועות](#). על פי המסורת, בני ישראל האריכו בשינה ולא התעוררו בזמן למתן תורה, ומשה היה צריך לעבור ולעוררם, וכתיקון התקבל המנהג ללמוד כל הלילה ולהיות ערים בבוקר ומוכנים למתן התורה. על פי החסידות והקבלה, יש ערך מיוחד ללימוד התורה בלילה זה, ויש בכוחו להשפיע על איכות הלימוד במהלך כל השנה שאחריה.

מגילת רות

קריאת מגילת רות

ערך מורחב – [מגילת רות](#)

בנוסף לקריאת התורה, נהוג ברוב קהילות ישראל לקרוא [במגילת רות](#) העוסקת ברות, [גיורת מואביה](#) שהצטרפה לעם ישראל וממנה נולד [דוד המלך](#). הסיבה הפשוטה היא שעיקר סיפור המגילה התרחש בתקופה זו של השנה, בימי קציר חיטים. יש הנוהגים גם לקשור את מלכות בית דוד שיצאה מרות אל מתן תורה, שבה הצטוו ישראל להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש". כמו כן, קריאתה דווקא בחג זה של קבלת תורה מדגישה את האוניברסליות של התורה, שכל הרוצה לקבל את התורה יוכל לעשות כן גם אם הוא ממואב, עם שהיה אויב מר וקשה לעם ישראל באותה תקופה. בחו"ל, שם חוגגים את חג השבועות במשך [יומיים](#), נהוג בקהילות הספרדיות לקרוא את חצי המגילה ביום הראשון ואת היתר ביום השני, ויש שאף נוהגים לתרגם אותה ללאדינו. האשכנזים קוראים את המגילה כולה ביום הראשון, ללא תרגום. כמו כן נאמרת המגילה בחלק מן הסדרים של [תיקון ליל שבועות](#).

אכילת מאכלי חלב

מנהג נוסף האופייני לחג השבועות הוא אכילת מאכלי [חלב](#). מקור המנהג הוא ככל הנראה ביהדות צרפת ו**אשכנז** של שלהי [ימי הביניים](#). המקור הידוע הראשון שמזכירו הוא רבינו אביגדור צרפתי, [מבעלי התוספות](#) אשר חי בצרפת במאה ה-13^[7]. המקור [האשכנזי](#) הקדום למנהג מופיע בחיבור אנונימי, ככל הנראה מהמאה ה-14, שמביא ממנהגי [המהר"ם מרוטנבורג](#): "נהגו לאכול בו כל מיני מאכלים מתוקים כגון דבש וחלב משום (הנאמר בפסוק) "דבש וחלב תחת לשונך", ונדרש על מתן תורה"^[8]. [המהרי"ל](#), המכונה "אבי מנהג אשכנז", מביא את המנהג לאכול מאכלי חלב בלבד, מבלי להזכיר מאכלי דבש^[9]. על אף שהמקורות היהודים הספרדים הקדומים אינם מאזכרים את המנהג, הוא נפוץ כיום גם בקרב [יהדות ספרד](#).

למנהג זה ניתנו הסברים רבים^[10]:

- במסורת היהודית נפוץ [טקס חניכה](#) שנערך לילדים קטנים המתחילים ללמוד תורה. בקהילות מסוימות נהגו בעבר להתחיל את הלימודים עם הילדים בבית הכנסת בבוקר חג השבועות, ובד בבד להאכיל אותם במאכלי חלב ו**דבש**, שעל פי חז"ל נמשלו ל**תורה** בפסוק "דבש וחלב תחת לשונך" [שבשיר השירים](#). עם השנים עבר המנהג לאכול דבש מבית הכנסת ל**תלמוד תורה**^[11], אך ייתכן שמנהג אכילת החלב השתמר בקרב המבוגרים, מטעמים דומים^[12].

נערות רוקדות בטקס הבאת הביכורים בשנת 1951 בקיבוץ [גבעת חיים מאוחד](#)

- רבי [משה איסרליש](#) כתב^[13] שנראה שהטעם הוא כדי שיאכלו שני לחמים זכר לקרבן [שתי הלחם](#), ודבר זה מושג כשמקיימים ארוחה חלבית וארוחה בשרית המצריכות לפי ההלכה לחמים נפרדים.
- [המשנה ברורה](#) כותב בשם "גדול אחד", שהטעם הוא שכאשר בני ישראל ירדו [מהר סיני](#) הם אכלו מאכלי חלב כיוון שהם לא היו ערוכים לאכול מיד בשר, שדורש הכנות רבות כמו [שחיטה והוצאת הדם](#).
- [הבאר היטב](#) מביא טעם בשם [הזוהר](#) לפיו שבעת השבועות של [ספירת העומר](#) הם כשבעה נקיים של [נידה](#) ובשבועות נטהרים, כך שהמעבר לחלב מסמל את המעבר ממידת הדין למידת הרחמים. במתן תורה, בני ישראל מתעלים למדרגה הרוחנית הגבוהה של [אדם הראשון](#) קודם חטא [עץ הדעת](#) ואי אכילת בשר מסמל מעמד זה, שכן לפני ימי [נח](#) היה אסור על בני האדם לאכול בשר. החלב מסמל את הנתינה של הגדול לקטן, של אם לבנה, ובדומה לכך התורה היא מתנה של ה' לעמו ^[14].
- [החלב בגימטריה](#) הוא 40, מספר המסמל את מעמד [הר סיני](#), שכן על פי המסופר בתורה משה שהה בהר סיני 40 ימים.

טקסי ביכורים מודרניים

ערך מורחב – [ביכורים](#)

[תהלוכת](#) שבועות בקיבוץ [נאות מרדכי](#)

החל מראשית ההתיישבות החדשה [בארץ ישראל](#) נוהגים במרבית [המושבים הכפרים](#) והקיבוצים לערוך טקסי הבאת [ביכורים](#), שבהם חוגגים גם את סוף הקציר. בטקסים אלו נוהגים המשתתפים להעלות מופע חגיגי עם שירים, ריקודים ותהלוכה של כלים חקלאיים מקושטים. טקסי ביכורים נוהגים לערוך גם במרבית הגנים ובבתי הספר היסודיים בכל רחבי הארץ. יום לפני החג מתבקשים הילדים לבוא עם חולצות לבנות ועם [טנא](#) ובו פירות העונה, ומתקיימים אירועים שונים לכבוד החג.

טקסים אלה מבוססים על המסורת [היהודית](#) על פיה, עם הקרבת "שתי הלחם" בחג השבועות נפתחה עונת העלאת פירות הביכורים לירושלים אל הכהנים שבבית המקדש (העלאת פירות הביכורים לא נעשתה במועד אחיד, אלא כל חקלאי או קבוצת חקלאים העלו את פירות הביכורים שלהם בשעה שפירותיהם הבשילו).

התזת מים

בקרוב יהודי צפון אפריקה רווח המנהג לשפוך מים בחוצות על העוברים והשבים ועל אלו שסיימו את פיוט ה"אזהרות" בבית הכנסת, היות שתורה נמשלה למים. היו אף שהאמינו כי מי שהותז עליו מים לא יאונה לו רע לאורך השנה. העדות הקדומה למנהג מופיעה במאה ה-18, וייתכן שהוא הושפע מחגיגת מלחמות מים דומה בשם "אנסארה", שהייתה נפוצה בסביבה הנוכרית באזור צפון אפריקה. רבנים שונים, בהם הרב יוסף משאש והרב יעקב אריאל, ייחסו את המנהג ל"אנשים ריקים" וקראו לבטל את המנהג בשל האיסורים ההלכתיים הכרוכים בו.^[15]

יום טבוח

יום טבוח (או "ימי טבוח"), הוא הזמן להקרבת [קורבנות](#) שהיה אסור להקריב בחג השבועות ושאותם הביאו מיד לאחר השבועות. בשל הקורבנות הרבים שהיו מובאים באותו זמן, התקבל הכינוי - "יום טבוח".

בכל אחד משלושת הרגלים היו מביאים עולי הרגל, קורבנות יחיד, כגון [עולת ראייה](#), [שלמי חגיגה](#) ושאר קורבנות שאין מקריבים אותם ביום טוב. בפסח וסוכות הקריבו את אותם קורבנות שהביאו האנשים, בשאר ימי החג שהינם חול המועד ובכל מקרה הם ימי חג ושמחה, אולם חג השבועות הוא יום אחד בלבד. לכן הימים שלאחריו שימשו להשלמת הבאת אותם קורבנות ולאכילתם של שלמי החגיגה (לפי דעת בית הלל), כך שבמיוחד ביום שלמחרת חג השבועות היו מובאים קורבנות רבים. לכן נחשבים ששת הימים שלאחר השבועות כימים מיוחדים, ויש הנוהגים לייחס את היום שלאחר שבועות כמעין יום טוב אף יותר מימי אסרו חג האחרים.

כאשר שבועות חל בשבת, אז ישנם קורבנות נוספים שלא ניתן להקריב ואז אפשר [להקריבם](#) עד שבעה ימים לאחר השבועות.^[דרוש מקור]

בימי בית שני הייתה רגישות מיוחדת ליום שלאחר שבועות מפני המחלוקת עם הצדוקים שטענו בניגוד למסורת התורה שבעל פה שחג השבועות תמיד יהיה ביום ראשון. לכן היו דעות בחז"ל שאפשר לקבוע ביום זה יום תענית כדי לבטל את דעת הצדוקים בנושא. בזמן הזה, יש מהראשונים שכתבו שאף בזמן הזה, ימים אלה אסורים בהספד ותענית^[16].